

KLASSE B, DOOR J. HUDIG

IN het jaarboekje van 1920 en dat van '21 komen van de hand van mijn stad- en tijdgenoot Jos. Jacobson onder den titel „Voorheen en thans” eenige beschouwingen voor, gewijd aan toestanden in het door hem zoo geliefd Rotterdam.

De lezing daarvan voerde mij in gedachte terug naar de lang vervlogen tijden van mijn jeugd en bracht mij de herinnering aan mijn schooljaren weer helder voor den geest.

Wie zich destijds niet tevreden stelde met de gewone volksschool, zocht zijn weg naar een bijzondere school, waarvan het leerplan in de eerste zes jaren tamelijk wel gelijk stond met dat van de U.L.O. scholen van later en dat in de hogere klassen het karakter van M.U.L.O. aannam; sommige leerlingen bleven die school tot hun 16de jaar bezoeken, andere gingen naar een kostschool b.v. op Noordhey of te Vianen, de overige meldden zich aan als candidaat voor het gymnasium, dat in 1843 een geheele reorganisatie had ondergaan, of zooals Dr. Kan in zijn „Geschiedenis van het Erasmiaansch Gymnasium” het uitdrukte, „waar eensklaps een revolutie was uitgebroken”. Er waren vakken aan toegevoegd, waardoor ook zij, wier bestemming de studie niet was, er onderwijs zouden kunnen ontvangen. Hun zouden „de kruimkens ten goede komen, die er van de tafel der rijken vielen”.

Het gymnasium had eeuwenlang gestaan aan een pleintje nabij de groote kerk, waar vroeger het Cellebroedersklooster was geweest. De buurt was allerellendigst. De bank van leening was er het deftigste gebouw. Een vleugel van de school grenzende aan een vlietende beek, die haar naam Slikvaart met eere droeg, was tot woning van den rector en zijn gezin ingericht. Hoe de man het daar een reeks van jaren heeft uitgehouden, is mij een raadsel en ook betwijfel ik zeer of de geheele omgeving geschikt was voor de opvoeding van opgeschoten knapen. Het pleintje was gescheiden van de Broedersteeg door een hoogen muur, waarin twee poorten: een groote, die slechts geopend werd voor den kolenwagen

en bij de begrafenis van bewoners uit de buurt, wier lijk kist door de te nauwe straten den vereischten draai niet kon nemen, en een kleinere, die diende als toegang tot de school. Het was door deze poort, dat op 1 September 1850 een 30-tal vroolijke knapen naar binnen stormde, vogels van diverse pluimage, ieder op zijn manier dorstende naar kennis.

„Zij sprongen zoo moedig de wereld in
en de wereld die trapte”

nu, doodgetrapt heeft de wereld ze niet, doch wel stemt het tot weemoed als men bedenkt, dat van deze dertig er nog slechts één in leven is.

De eerste indruk was niet ongunstig. Wij werden allen in een ruim lokaal met uitzicht op de binnenplaats ingedeeld en maakten met de leeraren kennis.

Onze vroegere kameraden, die gedoemd waren hun dagen in de lagere school te blijven slijten, noemden ons „verwaand”. Ik vermoed dat daar wel iets van aan geweest zal zijn: het was toch ook geen kleinigheid zich eensklaps verplaatst te voelen in hogere sferen, door een werkelijken praeceptor aangesproken te worden als *mijnheer*, ingewijd te worden in de geheimenissen van „mensa, mensae”.

Aan het eind van den eersten cursus moest men den rector opgeven, welke klasse men zou willen volgen:

A. bestemd om aan te zitten „aan de tafel der rijken” of

B. bestemd voor hen, „die de kruimkens mochten oprapen”.

(Gelukkig, dat er nog al eens een brok van de tafel viel).

Wij moesten hard werken en ik geloof, dat zulks over het algemeen ook gedaan werd. Opgevoed in de leer: Arbeid adelt, Rust roest, Luiheid is des duivels oorkussen, Ga naar de mieren en word wijs, welke spreuken prijken als voorbeeld in onze schriften, hadden wij geen denkbeeld van een achturigen werkdag en konden weinig vermoeden, dat er een tijd zou komen, waarin arbeid als een vloek zou worden beschouwd en zelfs strafbaar zou worden gesteld.

De omgang met de makkers was over het algemeen aangenaam, hoewel het verschil in opvoeding en ontwikkeling al te groote intimiteit in den weg stond.

Er waren dan ook zonderlinge exemplaren onder. Een van

hen zat altijd met de meeste aandacht in een boek te studeeren zonder dat de vruchten van die studies ooit aan het licht kwamen. Toevallig bemerkt zijn buurman, dat het boek is een editie van „Abalino of de groote bandiet”, in welk toneelstuk hij 's avonds in de inrichting van een bloedverwant de hoofdrol moet vervullen. „Abalino is Flodoardo en Flodoardo is Abalino”. „De rrrrepubliek vrrreest Abalino, maar Abalino vrrreest de rrrrepubliek niet”! Het was een heel mooi stuk, jammer dat het nu niet meer op het repertoire voorkomt.

Een der kameraden, vrij bedreven in het Latijn en bij wien de koopmansgeest sterk was ontwikkeld, had de lieve gewoonte voor centen zijn hulp aan te bieden bij het maken van thema's voor zijn minder begaafde collega's. Eens wordt een dezer laatste voor het front geroepen: „Mannetje, kom eens hier, wat staat daar: „Fio fortasse papa”?” „Mannetje” tracht vergeefs in zijn themaboek den zin terug te vinden. De delinquent moet bekennen, dat hij een bladzijde vol onzin had opgeschreven onder dictaat van zijn collega. De klasse nam de grap ernstig op, verklaarde den ontrouwen „repetitor” „dood”, die spoedig daarop van de school verdween.

De verstandhouding tusschen ons en de jongens uit de buurt liet nog al te wenschen over.

Sedert jaren had er een gespannen verhouding geheerscht tusschen de gymnasiasten en de bevolking van de omringende scholen. Hoe die veete ontstaan was wist niemand, maar wel wisten wij, dat onze nieuw opgetreden klasse in de scholen van den omtrek haar natuurlijke vijanden vond, en waar wij kwamen klonk een geheimzinnig „kwak, kwak”, welk scheldwoord, evenals het woord geus door de Hollandsche edelen, door ons als een eeretitel werd aangenomen. Soms kwam het tot dadelijkheden en werden er aan het kerkplein of langs de oevers van de Slikvaart gevechten geleverd, die deden denken aan die van de Capulet's en Montagu's. Eens toen wij na zulk een gevecht met verhitte koppen de poort binnentraden, hoorden wij eensklaps de stem van den rector:

„Het is voorwaar een groote gek,
die gaat vechten met een drek”,

welke naam nog vele jaren daarna onzen tegenstanders is bijgebleven.

Onze rector was een geleerd, geestig man, veel te goed voor de hem opgedragen taak. Dit voelde hij zelf. Scènes als de volgende waren dan ook niet geschikt om de lust er bij hem in te houden:

Rector geeft les aan de 3e klasse. Er wordt geklopt; verschijnt een leerling der 1e klasse: „compliment van den Heer . . . „en dat hij mij heeft weggejaagd”.

„„Waarom””?

„Les niet gekend”.

Een diepe zucht. „„Och sukkel, ga in den hoek staan, neen niet zoo, omgekeerd met je neus tegen den wand, anders trek je maar zoo'n lange tong tegen me uit. Ik, rector gymnasii en litterarum doctor, die op mijn twintigste jaar in staat was om studenten te onderwijzen, ben op mijn vijftigste nog slechts een oppasser van booze boefjes””.

Niet altijd ging het even plechtig toe, b.v.:

Een jongen had iets lafs uitgehaald. De leeraar stelt zich in postuur en begint met een graftoon:

„Gij mijnheer, die de oudste zijt van uw klasse. . .”

Een stem: „Neem mij niet kwalijk, *ik* ben de oudste”.

„Houd je bek oudste”. En de les gaat voort.

In klasse B. werd geen Grieksch onderwezen en minder Latijn dan in klasse A. De daardoor vrijkomende uren werden besteed aan moderne talen en mathesis (met den klemtoon op talen). Dit laatste was dunkt mij goed gezien. Ongetwijfeld is studie van mathesis even nuttig als die van talen voor de scherping van het verstand, maar terwijl mathesis, waar het algemeene ontwikkeling geldt, slechts dient als middel, kan men taalstudies ook als doel beschouwen om de jeugd in te wijden in de literatuur van de verschillende volkeren. Het is onbegrijpelijk, hoe „dans une heure fatale” in een ministerieel brein het denkbeeld gerijpt is om het doodvonnis uit te spreken over de Fransche taal in de lagere school, waardoor nagenoeg te zelfder tijd met alle talen moet worden aangevangen.

Het onderwijs van het Latijn in klasse B. was den rector opgedragen, die daardoor in de gelegenheid was om met de

jongens uit die klasse de kennis te onderhouden en hun menigen goeden raad te geven.

Voor het Nederlandsch hadden wij de spelling van Siegenbeek te volgen. Het ligt nu eenmaal in den aard van de Hollanders, dat ieder, die iets beteekent, het noodig vindt er een afzonderlijke spelling op na te houden. De afwijkingen van Bilderdijk en Van Lennep hadden wij natuurlijk te eerbiedigen, maar overigens gold voor ons het stelsel van Siegenbeek. Later hadden wij ons de spelling van het Nederlandsch woordenboek eigen te maken; ik heb toen een duren eed gezworen dat, wat de toekomst ook zou baren, ik getrouw zou blijven aan De Vries en Te Winkel in spijt van alle Kluyvers en Kollewijnen.

In 1848 werd door den Gemeenteraad benoemd als eerste praeceptor in de Fransche taal en letterkunde en in de algemeene geschiedenis de heer dr. E. Piaget. Zwitser van geboorte, was hij reeds vroeg in Holland gekomen om aan het Instituut Noordhey les in het Fransch te geven. Bij zijn optreden aan het Gymnasium vond hij daar een klasse, die reeds een zestal jaren Fransch had geleerd, dus een vruchtbaren bodem om op voort te werken. Met de grootste bekwaamheid en toewijding kweet hij zich van zijn taak en hij had de gave om spoedig den eerbied van alle goede leerlingen te verwerven. Men van studie, wist hij de liefde daarvoor aan zijne leerlingen in te prenten en zeker hebben velen met mij moeten erkennen, dat men nimmer met Piaget in gezelschap was zonder iets van hem te leeren. De belangstelling in zijn leerlingen is hem tot het laatste bijgebleven. Toen ik hem kort voor zijn dood bezocht in zijn geboorteplaats Bayards, waar hij zijn laatste dagen heeft gesleten, vond ik den 93-jarigen grijsaard, hoewel zoo goed als doof en blind, nog even helder van geest als vroeger en vol herinneringen aan den tijd, dien hij in ons midden had doorgebracht.

De curatoren, insignes gravitate viri queis cura scholarum incumbit, vertoonden zich weinig; waarschijnlijk wijdden zij hunne zorg voornamelijk aan klasse A. Een enkele maal ontvingen wij bezoek van een oud heer, die zich voorzag van een lange pijp en na eenige haaltjes insliep.

Had een jongen zich vergrepen, dan werd hij voor cura-

toren gedaagd. Wat er dan binnenskamers gebeurde is mij onbekend, maar het moet iets schrikbarends geweest zijn, waarover men meestal het stilzwijgen bewaarde.

Slechts éénmaal in het jaar trad het college van curatoren in het publiek op, bij gelegenheid van de groote promotie, die in de Fransche kerk plaats had. Vóór den preekstoel stond een tafel met een groen kleed bedekt, waarop een aantal keurig ingebonden boeken, en waaraan gezeten waren de vijf curatoren met den rector. Deze opent de zitting met een flinke speech, roept vervolgens de namen af van de leerlingen, die tot een hogere klasse worden toegelaten. De patiënt, die aan de beurt is, plaatst zich vóór de tafel, gaat drie pas vooruit, ontvangt uit handen van den rector als prijs een der boeken, dat hij weer op tafel neerlegt, gaat daarop twee pas achteruit en dreunt een vooraf van buiten geleerde gratias op ten aanhoore van de ouders, die met een traan in het oog zich zitten te verheugen over zulk een knappen jongen.

Klasse B. stond bij de meeste leeraars niet in een goed blaadje. Had er een ongerechtigheid plaats gehad, dan hoorde men van verre reeds: „dat heeft zeker die beroerde klasse B. gedaan”. Wellicht hadden wij het er naar gemaakt, maar toen rector Kan bij gelegenheid van de opening van het nieuwe gymnasium de samenvoeging van A. en B. bij een ongelukkigen echt vergeleek, kon ik uit volle borst ten antwoord geven, dat, al mocht het huwelijk te wenschen hebben overgelaten, er tal van kinderen uit gesproten zijn, die zich hun ouders dankbaar herinneren.

Rotterdam, November 1922.